

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

kenő hozamoknak megfelelően — az emelkedő árak ellenére — szintén süllyedő irányzatú (Ft/ha):

1971.	8366
1975.	8110
1976.	7595

A jövedelem alakulása

A vizsgált olajlentermelő szövetkezeti gazdaságokban csökkent a mérleg szerinti eredmény és a rendelkezésre álló tiszta jövedelem:

	Mérleg szerinti eredmény	Ft/ha	Renделezésre álló tiszta jövedelem
1971.	2947		2577
1975.	2121		1705
1976.	1323		526

Az olajlentermelés problémái — fajta, gépesítés, agrotechnika, üzemi méretek — a jövedelem alakulásában is tükröződnek tehát. Az 1976. évi 31%-os tisztajövedelem-csökkenés már a vállalkozói kedvet is csökkentette.

A 100 Ft termelési költségre jutó eredménnyel kifejezett jövedelmezőség alapján, a vizsgált időszakban az olajlentermelése az átlagosnál magasabb — csökkenő tenciájú — jövedelmezőséget mutatott (Ft/100 Ft):

1971.	60,67
1975.	33,30
1976.	20,54

A MEZŐGAZDASÁGI NAGYÜZEMEK MUNKAERŐHELYZETE 1976. ÉVBEN

ORBÁN ÁRPÁD—OROSZ LAJOS

A mezőgazdaság fejlesztésének egyik alapvető követelménye az erőforrások hatékonyságának növelése. Az ágazat munkaidőalapja az évről évre fogyó létszámmal és a fokozatosan bevezetésre kerülő munkaidő-csökkentéssel és kedvezményekkel egyidejűleg szűkül. Ugyanakkor a mezőgazdasági termelés legfontosabb eszköze és termelési tevékenységének munkaterülete,

A teljesebb tájékoztatás érdekében megjegyezzük, hogy az állami gazdaságokban, a szövetkezetekhez képest, 42%-kal magasabb költséggel termeltek olajlent 1971. és 1975. évek átlagában. A területegységre jutó tiszta jövedelem 1214 Ft/ha, a 100 Ft költségre jutó tiszta jövedelem pedig 15 Ft volt.

A TERMELÉS FEJLESZTÉSÉNEK FŐBB LÉPÉSEI

Mindenekelőtt a *termésállag* növelése és az évek közötti ingadozás csökkentése, ami — mint az előzőekben erre utaltunk — összetett feladat:

— hazánkban a köztermelésben jelenleg az Olajözön és a Maros fajtát termelik. Új nemesített fajta a H₂. Potenciális termőképessége a kísérletek szerint 10—15%-kal magasabb, mint az eddigi fajtáké, tehát szervezett erőfeszítéseket kellene tenni mielőbbi elterjesztésére;

— a technológia korszerűsítésén belül, a növényvédelem fejlesztése, a táplálékanyag minőségének és összetételének változtatása;

— a termelésnek az optimális termőhelyekre — szárazabb, melegebb körzetekbe — történő nagyüzemi méretű koncentrációja. (Figyelemmel arra, hogy ugyanazon a területen hat-nyolc évig nem termelhető.) Távlatilag 20—40 gazdaságban megoldható az olajlentermelése;

— a termelés rendszerszerű megszervezése, az elővetemény-hatás kihasználása (a kukorica jó elővetemény).

a földterület is állandóan csökken. A fenti változások — sok más változással együtt — olyan helyzetet teremtettek, melynek következtében a foglalkoztatott munkaerő képzettségi színvonala állandóan emelkedett, az eszközállomány bővült és korszerűsödött. Így az elmúlt években az élő munka oldaláról a termelékenység, a holt munka oldaláról pedig az eszközök kihasználásának növekedése volt megfigyelhető.

A mezőgazdasági termelés szempontjából az 1976-os év kedvezőtlennek minősíthető. Ennek fő okai a kedvezőtlen időjárás, a kisgazdaságok termelési kedvének csökkenése és a sertésciklus mélypontja.

A termelés 1976. évi csökkenése többek között azzal a következménnyel járt, hogy a mezőgazdaság nemzeti jövedelem alapján mért népgazdasági súlya a korábbi évekhez képest gyengült. (Lásd: 1. táblázat.)

Az ágazat munkaereje a korábbi évek csökkenését meghaladó mértékben fogyott és termelékenysége is elmaradt a megelőző évektől. (Lásd: 2. táblázat.)

A mezőgazdasággal szemben támasztott követelmény, hogy ellássa az ország lakosságát az igényeknek megfelelően élelmiszerrel, illetve élelmiszer-alapanyaggal és exportkötelezettségének eleget tegyen.

Az állandóan csökkenő mezőgazdasági keresőknek egyre nagyobb számú népességet kell ellátniuk mezőgazdasági termékekkel. Amíg 1960-ban száz mezőgazdasági aktív keresőre 558 fő népesség jutott, addig 1976-ban 1041 főre emelkedett ez a létszám. Ezzel egyidőben a mezőgazdasági termékek kivitele mintegy hatszorosára emelkedett.

**A MEZŐGAZDASÁGI NAGYÜZEMEKBEN
FOGLALKOZTATOTTAK SZÁMA,
TEVÉKENYSÉGI FŐCSOPORT
ÉS SZAKKÉPZETTSÉG SZERINTI ÖSSZETÉTELE**

A mezőgazdasági nagyüzemekben foglalkoztatottak átlagos statisztikai állományi létszáma 1976-ba 791 ezer fő volt. A foglalkoztatottak 78,1%-a a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben dolgozott, 21,9%-a az állami gazdaságokban. A mezőgazdasági nagyüzemekben foglalkoztatottak összes keresőn belüli aránya 1976-ban 15,5%, az ágazatban foglalkoztatottaké pedig 19,9% volt.

A mezőgazdaság munkaerő-felhasználásában — a technikai és a technológiai fejlődés ellenére — napjainkban is döntő fontosságú a fizikai munka. Az állami gazdaságok és a mezőgazdasági termelőszövetkezetek által foglalkoztatott munkaerő 87%-a fizikai munkát végez. A fizikai munka nehézségi foka a korszerű gazdálkodás következtében sokat javult, azonban a speciális és a mezőgazdasági termelésre jellemző munkakörülmények azt jelenti, hogy a mezőgazdaság még mindig egyike a legnehezebb munkaterületeknek.

Az egyre bonyolultabbá váló termelési feladatok végrehajtásához kevés a gene-

1. táblázat
**A FŐBB NÉPGAZDASÁGI ÁGAK
%-OS RÉSZARÁNYA
A NEMZETI JÖVEDELEMBEN***

Tevékenységi főcsoport	1975-ben	1976-ban	1976-ban folyó árakon
	1968. évi árakon számítva		
Ipar	45	46	45
Építőipar	12	12	13
Mezőgazdaság	15	13	15
Egyéb tevékenységek	28	29	27
Nemzeti jövedelem összesen	100	100	100

* Forrás: Főbb népgazdasági folyamatok 1976-ban; KSH.

2. táblázat
**A LÉTSZÁM ÉS A TERMELÉKENYSÉG
ÉVI ÁTLAGOS VÁLTOZÁSA
AZ ANYAGI ÁGAKBAN***

Megnevezés	1971—1975. évek átlagában	1975. évben	1976. évben
	a foglalkoztatottak számának** évi átlagos változása, %		
Anyagi ágakban összesen	0,3	0,1	0,9
Ebből: a mezőgazdaságban és erdőgazdálkodásban	-1,9	-1,7	-3,1
Anyagi ágakban összesen	5,9	5,3	3,8
Ebből: a mezőgazdaságban és erdőgazdálkodásban	5,5	1,5	-4,2

* Forrás: Főbb népgazdasági folyamatok 1976-ban KSH.

** Redukált létszám.

rációkon át megszerzett szakismeret, a termelés követelményeinek megfelelő szaktudás elsajátítása szükséges. A mezőgazdasági termelés iparszerűvé válása csak

ügy é
köréb
arány
szerű
ágaz
megv
évek
mény
színvo
ménye
képzet
A me
január
vállaló
dig be

Az
lalkozt
a kép
alapján
szakm
földi r
állatter
csony.
gépésít
távú t
zelések
1980-ig
ken nő
körül v
haladja
Szem
különb
között.
fizikai
ségi sz
férfiaké

A me
idejűleg
a nem
zők irán
ipari, é
62,3% a
zők arán
kedési, k
kenység
A ter
lása, a
abba az
gazdasá
is emelk
aránya.
gazdasá
koztatot
A szellem

úgy érhető el, ha a fizikai foglalkozásuk körében is mind nagyobb azoknak az aránya, akik alkalmasak és képesek korszerű munkaeszközökkel dolgozni és az ágazat irányítóinak termelési elképzeléseit megvalósítani. Az ágazat vezetői hosszú évek óta javítják a dolgozók munkakörülményeit és nagy súlyt helyeznek a szakmai színvonal állandó emelésére. Ennek eredményeként a foglalkoztatottakon belül a képzett munkaerő aránya jelentősen nő. A mezőgazdasági nagyüzemekben 1977. január 1-én foglalkoztatott fizikai munkavállalók 29,2%-a szakmunkás, 50,7%-a pedig betanított munkás volt.

Az egyes tevékenységi területeken foglalkoztatott fizikai foglalkozásuk körében a képzettség színvonalának vizsgálata alapján nagy szóródás tapasztalható. A szakmunkások aránya különösen a szántóföldi növénytermelés, a kertészet és az állattenyésztés területén dolgozóknál alacsony. Magas viszont a növényvédelem, a gépesítés és az öntözés területén. A középtávú tervekben rögzített vállalati elképzelések szerint a szakmunkások aránya 1980-ig is azokon a tevékenységi területeken nő erőteljesen, ahol már most 50% körül van, vagy az átlagost jelentősen meghaladja.

Szembetűnő a képzettség színvonalának különbözősége a férfi és a női munkaerő között. A felmérések azt mutatják, hogy a fizikai foglalkozású női munkaerő képzettségi színvonala lényegesen alatta marad a férfiakénak.

A mezőgazdaság korszerűsödésével egyidejűleg fokozódik a foglalkoztatási igény a nem mezőgazdasági tevékenységet végzők iránt. A fizikai foglalkozásuk 20,9%-a ipari, építőipari tevékenységet végez és 62,3% a mezőgazdasági tevékenységet végzők aránya. A fennmaradó hányad közlekedési, kereskedelmi, szolgáltatási stb. tevékenységet lát el.

A termelési folyamatok bonyolulttá válása, a gazdasági kapcsolatok sokrétűsége abba az irányba hat, hogy az egész népgazdaságban, de egy-egy ágazaton belül is emelkedik a nem fizikai munkát végzők aránya. Ez a tendencia érvényesül a mezőgazdasági nagyüzemeknél is. Az itt foglalkoztatottak 13%-a nem fizikai állományú. A szellemi foglalkozásúaknak 54%-a vezető

és irányító munkakörben dolgozik. A nemek szerinti vizsgálatok azt mutatják, hogy a női munkavállalók között csupán 2–3%-kal magasabb a nem fizikai munkát végzők aránya, mint a férfiaknál. Ezen belül azonban lényegesen kisebb a vezető és irányító munkakört betöltő nők aránya. Ez elsősorban a férfiakénál alacsonyabb szakképzettségnek és a nehéz munkakörülmények nem vállalásának tudható be. A szellemi foglalkozású férfiak 75,1%-a, a nők 13,2%-a dolgozik vezető és irányító munkakörben.

A MEZŐGAZDASÁGI SZAKIRÁNYÚ KÉPZÉS ALAKULÁSA

Az ágazat rohamos fejlődése sürgeti a szakemberek képzésének és továbbképzésének fokozását. A gazdasági folyamatok bonyolultságával arányosan növekvő számú vezető és irányító, továbbá adminisztrációs munkakörök betöltéséhez a felső és középszintű szakemberképzés növelése elengedhetetlen. A szakemberképzést tervező szerveknek azonban mérlegelniük kell a szakoktatás jelenlegi rendszerét abból a szempontból, hogy az ágazat várható fejlődését figyelembe véve a jelenlegivel azonos szakirányú képzés megfelel-e a követelményeknek, továbbá jók-e a szakemberképzés jelenlegi arányai.

Az ágazaton belül foglalkoztatott szakemberek továbbképzési feltételeit megteremtették, amit a levelező tagozaton képzettek magas aránya és a különféle tanfolyamokon és egyéb oktatásokon résztvevők mintegy 15–16 ezer fős nagyságrendje bizonyít.

A mezőgazdasági szakemberképzés különösen az utóbbi 10–15 esztendőben fokozódott, a „fiatal” diplomások aránya a népgazdasági ágak közül a mezőgazdaságban a legnagyobb. Ez a tény nagy előnyöket jelent a termelés fejlesztése szempontjából, ugyanakkor azt is jelenti, hogy a fiatal munkaerő „mozgási” ambíciója nagyobb az idős munkaerőénél. A kongruencia vizsgálatok azt mutatják, hogy a mezőgazdasági képzettségű szakemberek közül 20–30% azoknak az aránya, akik képzettségüktől eltérő területen dolgoznak.

Fontos feladat, hogy az agrárképzett-ségű szakemberek mobilizálódása az ágazatban történjék. Az ilyen irányú intéz-

kedések megtételének érdekében vizsgálni kell:

— a szakemberek foglalkoztatásának személyi feltételeit,

— meg kell határozni az egyes munkakörök betöltéséhez szükséges nemcsak alsó, hanem felső képzettségi követelményt is (technikus helyett mérnököt ne alkalmazunk),

— a szakemberek foglalkoztatásának munkaköri feltételeit,

— a szakember-fluktuációt motiváló okokat.

A MEZŐGAZDASÁG MUNKAEREJÉNEK KORÖSSZETÉTELE

A munkaerő minőségét jelentősen befolyásolja az, hogy a foglalkoztatottakon belül milyen a fiatal munkaerő aránya. Kedvező korstruktúrájú munkaerővel lehet csak az új korszerű technológiát végrehajtani. E tekintetben hosszú időn át a mezőgazdaság minden más népgazdasági ágánál kedvezőtlenebb helyzetben volt.

A társadalmi-gazdasági átalakulás akkor ment végbe, amikor más népgazdasági ágazatok fellendülében voltak és munkaerőt elszívó hatásuk szinte kizárólagosan a mezőgazdaságra koncentrált. Az ágazatból az a munkaerő távozott, amely — koránál, képzettségénél stb. fogva — legalkalmasabb lett volna az átállás zökkenőmentes lebonyolítására. Főleg a mezőgazdaság szövetkezeti szektorában zömével idős és képzetlen munkaerő maradt. 1960-ban a mezőgazdasági termelészövetkezetekben dolgozók 64,7%-a idősebb volt negyvenévesnél, 23%-uk pedig 60 évesnél.

A párt- és kormányhatározatok nyomán etéren is nagy változások következtek be az utóbbi időben. Javultak a munkakörülmények, az ágazatban dolgozók szociális és egyéb vonatkozásban is közeledtek a más ágazatokban dolgozókhöz. A modern technika bevezetése az itt dolgozóknak szakmai rangot és tekintélyt adott. A termelés iparszerűvé válása pedig az ágazatot a fiatalok számára is kezdte vonzóvá tenni.

E folyamatok eredményeként 1976. évre a mezőgazdaságban dolgozó idős — 60 évesnél idősebb — aktív keresők aránya 5,3%-ra csökkent és a mezőgazdasági termelészövetkezetekben sem éri el a 7%-ot.

Az állami gazdaságokban foglalkoztatott 30 évesnél fiatalabb munkaerő aránya 32,0% és ez 8,5%-kal több, mint a mezőgazdasági termelészövetkezetekben foglalkoztatott azonos korú munkaerő aránya. A 49 éves és fiatalabb munkaerő aránya az állami gazdaságokban 83,4%, a mezőgazdasági termelészövetkezetekben pedig 69,7%. A korábbi évekhez viszonyítva a foglalkoztatott munkaerő korösszetételét illetően is közeledett a két szektor egymáshoz, azonban még mindig számottevő eltérések tapasztalhatók. A különbségek csökkentésének felgyorsulása csak akkor várható, ha a termelészövetkezetekben dolgozók is azonos élet- és munkakörülmények között dolgoznak, mint az állami gazdaságokban.

A NEM MEZŐGAZDASÁGI ÁGAZATOK HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI MUNKAERŐ ALAKULÁSÁRA

Az elmúlt évtizedekben a mezőgazdaság volt az a népgazdasági ág, amely más ágazatok, az ipar és az építőipar számára munkaerőt bocsátott ki. Napjainkban a korábbi évek tendenciái több okból is megváltoztak. Nevezetesen: az ipar és építőipar létszáma stagnált, illetve csökkent. Ma már az ipar és az építőipar is inkább munkaerőt kibocsátó, mint elszívó ágazat. Az ipar által foglalkoztatottak száma 1976. január 1-től 1977. január 1-ig 29,4 ezer fővel, az építőiparé pedig 5,7 ezer fővel csökkent. A mezőgazdaság napjainkban nem rendelkezik annyi munkaerővel, amelyből a korábbi időszakokra jellemző nagyságrendű munkaerőt kibocsáthatna. A meglevő munkaerő kötődik az ágazathoz, mert:

a) a termelés biztonságossá tételével jövedelmük is stabilá vált,

b) a mezőgazdaságban egyre nő a szakképzettek aránya. A szakképzettség növekedése és a munkaerőmozgás között szoros a kapcsolat abban a vonatkozásban, hogy a szakképzett munkaerő — elsősorban a mezőgazdasági szakképzettségű — jobban kötődik munkahelyéhez, mint a szakképzetlen. Az átállás nehézségén túl elhelyezkedési lehetősége is korlátozottabb, ellentétben a szakképzetlen munkaerővel,

c)
gazd
állan
d)
meg
gazd
e)
szoci
ellát
f)
meg
A
mun
egye
dasá
hogy
10 e
mint
Legf
vízga
egyél
A
mun
idősz
a mu
elára
zógaz
jellen
A
rozás
noszk
hogy

VITA
IRÁN

A M
gazda
ban
iránti
Burge
bevez
Hont
alapja
A h
növek
zött
fékez
felvet
és ind
növel
távú

c) a munkakörülmények a nagyüzemi gazdálkodás színvonalának emelkedésével állandóan javulnak,

d) a nem mezőgazdasági ágazatokban meglevő szociális kedvezmények a mezőgazdaságban is érvényessé váltak,

e) a falu valamely város kommunális, szociális és egészségügyi, kulturális stb. ellátási szférájába került,

f) a falusi lakáskörülmények alapvetően megváltoztak.

A felsoroltak ellenére a mezőgazdaság munkaerővonzásának és kibocsátásának egyenlege most is negatív előjelű. Népgazdasági szinten vizsgálva megállapítható, hogy a mezőgazdaság még mindig mintegy 10 ezer fővel több munkaerőt bocsát ki, mint amennyit más ágazatoktól elszív. Legfontosabb munkaerőt felvevő ágak a vízgazdálkodás, a kereskedelem és az egyéb, nem anyagi jellegű ágak.

A mezőgazdaság a jövőben is megmarad munkaerőt kibocsátó ágazatnak, a korábbi időszakhoz képest azzal a változással, hogy a munkaerő-kibocsátásra nem a keresők eláramlása, hanem a parasztfiatalok mezőgazdaságon kívüli pályaválasztása lesz jellemző.

A mezőgazdasági keresők meghatározásánál, számuk és arányuk prognosztizálásánál figyelembe kell venni, hogy a népgazdasági mérlegekben a mező-

gazdasághoz sorolt keresők létszáma és a mezőgazdasági jellegű foglalkozást űzők száma között jelentős eltérés van.

Ahhoz, hogy a munkatermelékenység változását a valóságnak megfelelően lehessen mérni és a mezőgazdaság bonyolult munkaügyi kérdései reálisan értékelhetők legyenek, a megoldásra váró és a mezőgazdasági keresőkkel kapcsolatos kérdések közül elsősorban az alábbiakban kell dönteni:

— meg kell határozni a mezőgazdasági tevékenység körét, különös tekintettel a mezőgazdaságra és az ipar (közlekedés, építőipar stb.) határterületeire,

— a jelenlegi számbavétel rendszere szerint mezőgazdasági aktív keresőnek minősül, az aki 90 vagy több napot a mezőgazdaságban dolgozott. Felülvizsgálandó a jelenlegi rendszer a kettős számbavétel veszélye, a népgazdaság szempontjából fontos munkaerő-tartalékok reális feltárása érdekében is,

— ki kell dolgozni a mezőgazdasági keresők — távlatokra is érvényes — fogalmi és számbavételi rendszerét, el kell határolni a mezőgazdasági tevékenységben foglalkoztatottak számát,

— a tevékenységi kör és a keresők fogalmának tisztázása érdekében közös koncepciót kell kialakítani a mezőgazdaság és a munkaerő-tervező és gazdálkodó területekkel.

VITA A ZÖLDSÉG ÉS A GYÜMÖLCS IRÁNTI KERESLET ALAKULÁSÁRÓL

A Magyar Közgazdasági Társaság Mezőgazdasági Szakosztálya a Kossuth Klubban rendezett vitát a zöldség-gyümölcs iránti kereslet közgazdasági kérdéseiről. *Burgerné Gimes Anna dr.* és *Varga Gyula dr.* bevezető előadása, a hozzászólások és *Hont János* szakosztályi elnök zárszava alapján a vitából a következők említhetők.

A hazai zöldség- és gyümölcsfogyasztás növekedését a közelmúltban többek között a termelés fejlesztésének nehézségei fékezték. A termelés 1977. évi fellendülése felveti azt a kérdést, milyen ütemben lehet és indokolt nálunk a fogyasztást tovább növelni. A középtávú tervben és a hosszú távú célkitűzésekben előírt irányzott hazai

fogyasztási színvonalat (amely egyes hozzászólók szerint túlzottan magas) csak az értékesítés teljes láncolatának jó megszervezésével, a szállító-, tartósító- és feldolgozókapacitás gyorsabb fejlesztésével lehet elérni. Mind a növekvő hazai fogyasztói igények kielégítése, mind az export fokozása a feldolgozás arányának növelését indokolja.

A zöldség- és gyümölcsfélék külpiaei értékesítésében a tőkés piacokon jelentős versenytársaink vannak. Egyes termékek (például: vöröshagyma, pritamin paprika, téli alma, bogyós és csonthéjas gyümölcsök) nyers állapotban, távlatilag is igen kedvezően értékesíthetők. Mélyhűtött állapotban viszont csaknem minden zöldség- és gyümölcsféle jó piacra talál.

Siposné Pálovics Zsuzsanna